

6 Hydref 2023

Annwyl Gadeirydd,

Diolch am y cyfle i gyfrannu at ymchwiliad y Pwyllgor sy'n edrych ar weithrediad a chyflawniad Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliaeth Cymru. Fel Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru, rwy'n cydnabod bod yn rhaid i Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) ('Y Ddeddf') weithio'n galed i bawb. Mae hyrwyddo cydraddoldeb o bob ffurf, gan gynnwys amrywiaeth hiliol, yn hollbwysig i mi, ac yn ganolog i gyflawni'r saith nod llesiant cenedlaethol, yn enwedig 'Cymru Fwy Cyfartal'.

Er y bu rhai datblygiadau cadarnhaol mewn perthynas ag anghydraddoldebau hiliol, mae [Adroddiad Llesiant Cymru 2023](#) yn awgrymu bod llawer o waith i'w wneud o hyd i wneud Cymru'n genedl wrth-hiliol. Rydym wedi cynnwys peth o'r wybodaeth berthnasol isod yn y llythyr hwn. Ceir gwybodaeth fanylach yn yr Adroddiad Atodol, [Ethnigrwydd a Llesiant](#).

Fy ngwaith ac ymrwymiad

Fel sefydliad, rydym wedi ymrwymo i fod yn wrth-hiliol ac wedi cymryd camau i wella amrywiaeth, ond rydym yn cydnabod y gallwn, a bod yn rhaid i ni, wneud mwy. Yn ein hymdrech barhaus ar y daith hon, rydym wedi llofnodi [Addewid Dim Hiliaeth Cymru](#). Rydym hefyd wedi datblygu ein [Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliaeth](#) mewnol ein hunain.

Rwyf wedi ymrwymo i gynnal a chynyddu fy ngwaith ymglymiad gyda sefydliadau cydraddoldeb hiliol, pobl dduon, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig a rhanddeiliaid eraill wrth i mi gyflawni fy rhaglen waith. Rwyf hefyd wedi ymrwymo trwy swyddogaethau a gwaith fy swyddfa, i annog a chefnogi sefydliadau eraill i wella a chynyddu eu hymwneud eu hunain â sefydliadau cydraddoldeb hiliol a chymunedau lleiafrifoedd ethnig.

Dylid ystyried a defnyddio amrywiaeth ddiwylliannol fel ased ac ni ddylai byth fod yn rhwystr i gymunedau ddod at ei gilydd. Mae gwerthfawrogi amrywiaeth ddiwylliannol yn un o'r ffyrdd yr ydym yn cyflawni 'Cymru Fwy Cyfartal'. Rwy'n cydnabod nad 'Cymru Fwy Cyfartal' yw'r unig nod llesiant sy'n ymwneud â gwrth-hiliaeth – mae'r nodau i gyd yn gysylltiedig, ac mae angen edrych ar bob nod drwy lens gwrth-hiliaeth.

Mae'r Ddeddf hefyd yn nodi **pum ffordd o weithio** y dylai cyrff cyhoeddus eu dilyn. Mae'r rhain yn fwyaf effeithiol pan gânt eu defnyddio ar y cyd. Cymhwyso'r ffyrdd o weithio yn effeithiol, (gweithio ar y cyd ag eraill; gweld y cysylltiadau rhwng nodau ac amcanion llesiant;

gweithio i atal problemau rhag codi neu waethygu; cynnwys y rhai yr effeithir arnynt gan faterion, pob un â phroblemau hirdymor lens), yn hanfodol i gyflawni Cymru Wrth-hiliol erbyn 2030. Er enghraifft:

- Ystyried sut y gall pobl o gymunedau Du, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig gael eu **cynnwys** yn fwy effeithiol mewn polisïau a phenderfyniadau a fydd yn effeithio ar eu bywydau. Mae angen inni sicrhau bod eu lleisiau'n cael eu clywed ac y gweithredir ar y rhwystrau y maent yn eu hwynebu.
- Ystyried sut mae tueddiadau anghydraddoldeb **hirdymor** yn rhyngweithio â thueddiadau eraill yn y dyfodol, megis newid yn yr hinsawdd, datblygiadau technolegol, a threfoli, i sicrhau nad ydym yn cerdded drwy gwsg i'r dyfodol ac nad yw'r penderfyniadau a wnawn heddiw yn gwaethygu problemau ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.
- Er mwyn **atal** hiliaeth, mae angen inni fynd i'r afael â'i achosion sylfaenol ac nid ei symptomau yn unig. Sut allwn ni ddatgymalu'r systemau sy'n sefyll fel rhwystrau i Gymru Wrth-hiliol?
- Mae gwir **gydweithio** rhwng sectorau a rhanddeiliaid yn angenrheidiol gan fod hwn yn fater systemig dwfn, cymhleth ac amlochrog na all un sefydliad neu gymuned ei ddatrys. Gall Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus fod yn ganolbwynt ar gyfer y cydweithio hwn gyda'u hasesiadau a'u hamcanion llesiant yn rhoi ffocws ar wrth-hiliaeth.
- Yn olaf, mae angen i ni fod yn **integreiddio** polisïau a chymau gweithredu i sicrhau ein bod gyda'n gilydd yn cyflawni ein nod ar y cyd o ddod yn Wrth-hiliol ac nad ydym yn creu rhwystrau i eraill drwy weithredu mewn seilos.

Yn fuan ar ôl dod i rôl Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol, lansiais ymarfer cynnwys 'Cymru Ein Dyfodol i helpu i osod cynllun ar gyfer fy ngwaith yn y blynyddoedd i ddod. Fe wnes i gynnwys cyfres o randdeiliaid ar draws y sectorau cyhoeddus, preifat a gwirfoddol. Roedd y sefydliadau hyn yn cynnwys Cyngor Hil Cymru, Tîm Cymorth Iechyd Meddwl BAME, KIRAN, Panel Cyngori Is-Sahara, Sipsiwn-Teithwyr Cymru ac eraill.

Yn ogystal, fel rhan o'n polisi mewnol "Gweithredu yn ogystal â thrafod", rwyf wedi gwahodd siaradwyr gwadd sy'n gweithio yn y maes cydraddoldeb hiliol i rannu eu gwaith a'u profiadau yn ein sesiynau "Cinio a Dysgu". Mae ein gwesteion wedi cynnwys yr Athro Emmanuel Ogonna, Cyd-Gadeirydd y Pwyllgor Llywio ar gyfer y Cynllun Gweithredu ac Andrew Ogun,

Asiant dros Newid Cyngor Celfyddydau Cymru. Mae'r cyfleoedd hyn wedi rhoi mewnwelediad gwerthfawr i sut mae pobl yn ymgysylltu â'r Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliol, ond yn benodol, maent wedi tynnu sylw at yr heriau y mae cymunedau Du, a lleiafrifoedd ethnig yn dal i'w hwynebu.

Cydnabu fy rhagflaenydd, Sophie Howe, yn ei [Hadolygiad Adran 20](#), yr ymdrechion a wnaed gan Llywodraeth Cymru i gymhwyso'r ffyrdd o weithio wrth ddylunio Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliol Cymru. Fe wnaeth y tîm sy'n gweithio ar Gynllun Gweithredu Gwrth-Hiliaeth Cymru adeiladu cyfranogiad ar ddechrau'r broses. O dudalennau 12 ymlaen y Cynllun, mae Llywodraeth Cymru yn dangos sut y gweithredwyd ar farn. Roedd y cyfranogiad yn cynnwys ymarfer dyfodol gyda chymunedau yn dychmygu llwyddiant yn 2030, yn ogystal â pharu mentoriaid cymunedol gyda llunwyr polisi. Roedd Llywodraeth Cymru wedi cydweithio ag amrywiaeth o randdeiliaid, gan gynnwys grwpiau rhanddeiliaid lleiafrifoedd ethnig i ddatblygu camau gweithredu'r cynllun. Amlygodd adroddiad Adolygiad Adran 20 ymhellach fod 'cynnwys y gymuned yn ganolog i Wrth-Hiliaeth Cymru'. Rwy'n credu y gallai Llywodraeth Cymru ac eraill ddysgu o'r dull hwn wrth ddylunio a chyflawni polisiau a strategaethau eraill.

Croesewais gynnwys y cam gweithredu canlynol yn y Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliaeth: "Datblygu cynigion ar y cyd i godi dyheadau gyrfa ar gyfer pobl ifanc o gefndiroedd Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig." Bu'r Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol blaenorol yn gweithio gydag Iechyd Cyhoeddus Cymru a academia, gan edrych ar sut y gallai tri thuedd allweddol – newidiadau i'r ffordd rydym yn gweithio, newid yn yr hinsawdd a newid demograffig – gael effaith negyddol anghymesur ar anghydraddoldebau economaidd-gymdeithasol presennol yng Nghymru oni bai eu bod yn cael sylw penodol. Mae'r [adroddiad](#) yn argymhell gwell integreiddio polisi, cyfranogiad a chydweithio i osgoi, er enghraifft, cyfleoedd mewn diwydiannau gwyrdd a digidol yn dilyn patrymau presennol ac yn cael eu cymryd gan ddynion gwyn abl.

Roedd un o'r argymhellion yn Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020 yn cynnwys, "*Dylai Llywodraeth Cymru sicrhau bod y cwricwlwm ysgol newydd yng Nghymru yn arfogi plant yn ddigonol i ddod yn ddinasyddion moesegol gwybodus o Gymru amrywiol; yn enwedig yng nghyd-destun y twf ymddangosiadol mewn troseddau casineb a waethygyd gan Brexit.*" Dywedodd yr Adroddiad hefyd, "*Dylid defnyddio addysg fel arf ar gyfer datblygu cymdeithas amlddiwylliannol ac amrywiol lle mae pawb yn gyfartal, waeth beth fo'u cefndir*

economaidd-gymdeithasol, rhyw, ethnigrwydd, profiad o anabledd, oedran neu gyfeiriadedd rhywiol.'

Croesawaf felly waith y grŵp Dysgu Proffesiynol Amrywiaeth a Gwrth-Hiliaeth sydd wedi bod ar waith ers 18 mis. Nod eu hymgysylltiad ag ymarferwyr addysgol yw cefnogi eu taith mewn Dysgu Proffesiynol Gwrth-hiliol, Cymhwysedd Diwylliannol a Chysylltiadau Hiliol o fewn addysg yng Nghymru. Mae hyn yn cynnwys cymorth i arweinwyr, athrawon, staff ysgol ehangach a dysgwyr fel eu bod yn parhau mewn ffyrdd newydd o weithio i sicrhau bod cyfraniadau a phresenoldeb Du, Asiaidd a Lleaifrifoedd Ethnig yn cael eu hintegreiddio o fewn cwricwlwm newydd Cymru.

Y darlun cenedlaethol ac Adroddiad Llesiant Cymru

Amcanion a Chamau Llesiant

O dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, mae'n rhaid i gyrff cyhoeddus (e.e., Awdurdodau Lleol, Gwasanaethau Tân ac Achub, Byrddau Iechyd) osod a diweddarau eu hamcanion a'u camau llesiant, sy'n cynyddu eu cyfraniad i'r saith nod llesiant. Mae amcanion llesiant yn tueddu i osod uchelgeisiau lefel uchel (e.e., 'rhoi'r dechrau gorau mewn bywyd i bob plentyn'), tra bod y camau cysylltiedig yn nodi sut y caiff yr amcanion hyn eu cyflawni (e.e., 'buddsoddi mewn addysg blynyddoedd cynnar'). Mae fy swyddfa wedi cynnal dadansoddiad o gamau Corff Cyhoeddus ac i ba raddau y mae ganddynt uchelgeisiau integredig ar gydraddoldeb ac amrywiaeth gan gymharu 'ciplun' o'r hyn oeddent yn 2018/19 o gymharu â 2022/23.

Yn gyffredinol, mae materion yn ymwneud â chydaddoldeb o ran tlodi a chyfleoedd economaidd yn flaenoriaeth glir i gyrff cyhoeddus – ac yn un sydd wedi parhau'n gyson dros y pum mlynedd diwethaf. Mae nifer y camau sy'n ymwneud ag amddifadedd a thlodi, er enghraifft, wedi aros yn gyson ar 58 cam yn 2018/19 a 58 yn 2022/23 (tua 3.5% o'r camau). Yn yr un modd, mae tua 5% o gamau yn y ddwy amserlen yn sôn am y term 'economi'.

Gan fynd y tu hwnt i weithgarwch economaidd, fodd bynnag, nid yw gyrff cyhoeddus yn gyffredinol yn gosod uchelgeisiau penodol ar wahaniaethu, nodweddion gwarchoddedig, a throseddau casineb. Er enghraifft, yn 2022/23 dim ond un corff cyhoeddus sy'n gosod addewid cam i leihau troseddau casineb – Cyngor Blaenau Gwent pan fyddant yn trafod gweithio gydag ysgolion i herio hiliaeth a throseddau casineb. Yn yr un modd, dim ond dau

gorff cyhoeddus yn 2022/23 a osododd uchelgeisiau penodol ar fynd i'r afael â gwahaniaethu – Cyngor Pen-y-bont ar Ogwr “*Dathlu a chefnogi amrywiaeth a chynhwysiant a mynd i'r afael â gwahaniaethu*” a Llywodraeth Cymru “*Archwilio deddfwriaeth i fynd i'r afael â bylchau cyflog yn seiliedig ar ryw, cyfeiriadedd rhywiol, ethnigrwydd, anabledd, a mathau eraill o wahaniaethu.*”

Gan fynd y tu hwnt i chwilio am dermau uniongyrchol, gwn fod pocedi o enghreifftiau da gan gyrrff cyhoeddus - er enghraifft Cyngor Abertawe a'u gweithgareddau yn deillio o'u gwaith ar Hawliau Dynol ar y Ddinas, ac amcan Llywodraeth Cymru i 'ddathlu amrywiaeth a symud i ddileu anghydraddoldeb yn ei holl waith. ffurflenni' sy'n cynnwys camau gweithredu, er enghraifft, ar sicrhau bod diwylliant cymunedau lleiafrifoedd ethnig yn cael ei gynrychioli'n briodol yn y sector diwylliannol Cymreig. Yn yr un modd gosododd Casnewydd uchelgais benodol ar ddileu anghydraddoldeb addysg ar gyfer dysgwyr ifanc o gefndiroedd difreintiedig, a'r rheini o gefndiroedd lleiafrifoedd ethnig.

Mae ein golwg Cymru gyfan ar amcanion a champau llesiant cyrff cyhoeddus yn dangos y gallai cyrff cyhoeddus fod yn gwneud mwy i bennu camau gweithredu penodol ar atal a mynd i'r afael â hiliaeth a gwahaniaethu o bob math. Mae'n debygol bod gan lawer o'r cyrff cyhoeddus hyn strategaethau cydraddoldeb sy'n eistedd ar wahân i'w datganiadau llesiant. Fodd bynnag, credaf fod integreiddio mesurau gwrth-hiliaeth i bob strategaeth a chynllun yn hollbwysig er mwyn sicrhau bod yr holl weithredwyr ac adrannau mewn cyrff cyhoeddus yn cyflawni yn eu herbyn.

Mae gan Gynllun Gweithredu Gwrth-hiliol Cymru, felly, ran bwysig i'w chwarae o ran rhoi cyngor penodol i gyrrff cyhoeddus ar sut y gallant wneud hyn, pa gamau sydd fwyaf effeithiol, a phwy y dylent fod yn eu cynnwys a chydweithio i'w cyflawni. Bydd hyn yn helpu'r cyrff cyhoeddus hyn – sy'n darparu gwasanaethau i bobl ledled Cymru – i godi eu huchelgeisiau ar y mater hwn a chefnogi gwaith y strategaeth.

Adroddiad Llesiant Cymru 2023

Dylid hefyd ystyried cyflwyno Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliol Cymru ochr yn ochr â chyhoeddi Adroddiad Llesiant Cymru. Mae'r adroddiad blynyddol hwn a gyhoeddir gan Lywodraeth Cymru yn adolygu'r cynnydd a wnaed gan Lywodraeth Cymru yn erbyn ein nodau, dangosyddion a cherrig milltir llesiant cenedlaethol. Rwy'n croesawu cynhyrchu adroddiad atodol sy'n canolbwyntio ar [Ethnigrwydd a Llesiant](#) a byddwn yn annog Llywodraeth Cymru i barhau i gyhoeddi'r adnodd hwn ac i weithio gyda swyddogion polisi ac

eraill i sicrhau bod camau'n cael eu cymryd i fynd i'r afael â'r heriau y mae wedi'u nodi. Mae'r Adroddiad Atodol yn nodi:

“Dangosodd data o Gyfrifiad 2021 fod Cymru yn dod yn fwy amrywiol o ran ethnigrwydd. Yn ei Chynllun Gweithredu Gwrth-hiliol Cymru, mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i wneud Cymru yn genedl wrth-hiliol. Drwy gydol datblygiad y Cynllun Gweithredu, roedd argaeledd data a thystiolaeth yn thema a gododd dro ar ôl tro. Mae'r adroddiad atodol hwn felly'n ceisio dod â'r dystiolaeth bresennol ynghyd er mwyn archwilio'r cynnydd tuag at y nodau llesiant ar gyfer gwahanol grwpiau ethnig. Mae adroddiadau ystadegol fel hyn yn un rhan o'r sylfaen dystiolaeth ac ochr yn ochr â ffynonellau tystiolaeth eraill (gan gynnwys profiad byw) y gobaith yw y bydd yr adroddiad hwn yn arf defnyddiol i lywio gwerthusiad hirdymor y cynllun.”

Mae Cynllun Gweithredu Gwrth-Hiliaeth Cymru yn nodi cam gweithredu i “*Gyflawni ein Carreg Filltir Genedlaethol i ddileu'r bwlch cyflog ethnigrwydd erbyn 2050. Yn y tymor byr byddwn yn ymgorffori data ar gyflog a chyflogaeth Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd ethnig yn ein mesurau canlyniadau gwaith teg, a chynlluniau symud ymlaen i adolygu Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus.*” Mae'r data a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru yn Adroddiad Llesiant Cymru yn nodi mai'r gwahaniaeth cyflog o ran ethnigrwydd yn 2022 oedd £2.23 yr awr (neu 16.8%), sy'n golygu bod cyflogeion Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yng Nghymru yn ennill, ar gyfartaledd, £2.23 yn llai yr awr na gweithwyr Gwyn. Mae'r gwahaniaeth cyflog wedi ehangu £1.38 (9.9 pwynt canran) o gymharu â'r flwyddyn flaenorol.

Ymhellach, mae Cynllun Gweithredu Gwrth-Hiliaeth Cymru yn dweud, “*Bydd y camau gweithredu yn y cynllun hwn yn ein helpu i ddyblu ein hymdrechion i fynd i'r afael ag agweddau atgasedd cyn iddynt lesio at droseddau casineb ond hefyd yn cefnogi dioddefwyr yn well lle mae troseddau'n digwydd.*” Mae Adroddiad Llesiant Cymru yn nodi bod cynnydd o 27% wedi bod yn y troseddau casineb hiliol a gofnodwyd gan yr heddlu rhwng 2020-21 a 2021-22, er bod cyfran y troseddau casineb gyda hil fel ffactor cymhelliant wedi gostwng ychydig.

Mae'r Cynlluniau Gweithredu Gwrth-hiliol yn gosod y Nod: “*Bod lleisiau siaradwyr Cymraeg Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn cael eu clywed a bod mwy yn cael ei wneud i hyrwyddo mynediad i'r Gymraeg gan gymunedau lleiafrifoedd ethnig ym meysydd addysg, dysgu iaith, y gweithle a gweithgareddau cymunedol.*” Dywed Adroddiad Llesiant Cymru: “*Gostyngodd canran y bobl oedd yn gallu siarad Cymraeg yn y grwpiau ethnig Gwyn a Chymysg neu*

luosog. Mewn cyferbyniad, bu cynnydd canrannol bach yn y grŵp ethnig Asiaidd, Asiaidd Cymreig neu Asiaidd Prydeinig; yn y grŵp ethnig Du, Du Cymreig, Du Prydeinig, Caribïaidd neu Affricanaidd; ac yn y grŵp ethnig Arall.”

Ystyriaethau ar gyfer y Pwyllgor

Rwyf wedi cael y cyfle i gymryd rhan mewn trafodaethau ag eiriolwyr allweddol gwrth-hiliaeth, cydraddoldeb a thegwch yng Nghymru. Roedd y cyfleoedd hyn yn cynnwys: cynnal amrywiaeth o sesiynau cinio a dysgu, cynnal Bord Gron i Rhanddeiliaid Cydraddoldeb (Gorffennaf 2023), Gweithdy Rhanddeiliaid Hil (2023) a Gweithdy Cynnwys (Gorffennaf 2023). Roedd y sgysiau'n ymwneud â safbwyntiau rhanddeiliaid ar effaith Cynllun Gweithredu Gwrth-Hiliaeth Cymru ar gymunedau lleiafrifol yng Nghymru. Cynhaliodd fy swyddfa drafodaeth yn ddiweddar gyda'r Athro Emmanuel Ogbonna lle codwyd amrywiaeth o faterion. Anogaf y Pwyllgor yn gryf i gynnwys yr Athro Ogbonna yn ystod yr ymchwiliad hwn ac eraill a all rannu profiad ac arbenigedd uniongyrchol.

Ar sail fy nhrafodaethau â rhanddeiliaid, anogaf y Pwyllgor i ystyried y sylwadau a ganlyn.

1. Dylai'r Pwyllgor ystyried a yw **hiliaeth sefydliadol** yn parhau i fod yn broblem gyffredin mewn gweithleoedd, ysgolion, gwasanaethau cyhoeddus a sefydliadau eraill.
2. Dylai'r Pwyllgor ystyried sut mae **pobl ifanc ac ysgolion** yn cael eu cefnogi i ymgysylltu â gweithredu Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliol Cymru.
 - Mae angen i blant deimlo bod ganddynt asiantaeth yn eu dyfodol eu hunain ac y gallant wneud newid. Os nad yw lleisiau plant a phobl ifanc yn cael eu cynnwys yn ddigonol, mae hyn yn golygu nad ydynt yn cael dweud eu dweud yn y penderfyniadau a'r prosesau sy'n effeithio ar eu dyfodol.
 - Amlygodd rhai rhanddeiliaid bwysigrwydd hyfforddiant gwrth-hiliaeth mewn ysgolion, a sicrhau bod gwybodaeth ac adnoddau ar gael.
3. Dylai'r Pwyllgor ystyried sut y mae cyrff cyhoeddus yn **integreiddio eu penderfyniadau** a'u gweithredoedd â gweithredu Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliol Cymru. Mae yna ddatgysylltiad rhwng cyfeiriad penodol at hiliaeth mewn sgysiau anghydraddoldeb a llesiant. Er enghraifft, pan ddaw'n fater o fynd i'r afael â materion fel natur a newid yn yr hinsawdd, awgrymwyd y dylid dweud wrthyf fod anghydraddoldeb a hiliaeth yn faterion cymdeithasol enfawr, ac ni allwn fwrw ymlaen â Chymru Fwy Cyfartal os nad eir i'r afael â hyn ar yr un pryd.

- Rhagfarn hiliol yw un o achosion sylfaenol anghydraddoldeb cymdeithasol a gall fod yn arwydd o iechyd gwael. Mae anghydraddoldebau iechyd yn parhau i fod yn broblem benodol i gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Yn ôl Adroddiad Llesiant Cymru 2023, *'Plant o grŵp ethnig Sipsiwn neu Deithwyr Gwyn oedd y lleiaf tebygol o fodloni'r dangosydd cenedlaethol o ddau ymddygiad iach neu fwy (66%) o gymharu â'r holl grwpiau ethnig eraill... Young pobl o grŵp ethnig Indiaidd a adroddodd y cyfraddau boddhad uchaf â'u bywyd o gymharu â'r rhai o grŵp ethnig Sipsiwn neu Deithwyr Gwyn a adroddodd yr isaf.'*

- Mae grwpiau ymylol yn fwy tebygol o brofi allgáu cymdeithasol, bwlio a gwahaniaethu gan arwain at les seicolegol gwael ac unigrwydd. Mae Adroddiad Llesiant Cymru 2023 yn amlygu *'ac eithrio pobl ifanc, mae yna rai grwpiau eraill sy'n debygol o ddweud eu bod yn teimlo'n unig. Mae'r rhain yn cynnwys pobl anabl â nam hirdymor cyfyngol, pobl Ddu, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig, a phobl sy'n lesbiaidd, hoyw neu ddeurywiol.'*

- Mae diffyg ymddiriedaeth cynyddol o fewn cymdeithas, ac yn fwy penodol gydag arweinwyr, polisïau a phrosesau gweithredu. Mae rhai sefydliadau cydraddoldeb wedi codi pryderon yn ystod ein cyfarfodydd am y diffyg cynnydd yn y maes hwn o ran rhoi Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliaeth Cymru ar waith gan Lywodraeth Cymru.

4. Dylai'r Pwyllgor ystyried pa gamau sy'n cael eu cymryd i "Mapio anghenion diwylliannol, iaith, a **dehongli/cyfieithu** presennol pobl o leiafrifoedd ethnig sy'n defnyddio gwasanaethau gofal cymdeithasol i helpu i gynllunio gwasanaethau nawr ac yn y dyfodol a darparu cyfieithiadau llafar ac ysgrifenedig." Mae hwn yn gam gweithredu yng Nghynllun Gweithredu Gwrth-hiliol Cymru.

- Roedd y myfyrdodau a rannwyd â mi yn amlygu bod menywod sydd wedi defnyddio eu plant fel dehonglwyr wedi wynebu heriau mawr. Mae oedran y plant (dan oed) yn ei gwneud yn anodd iddynt ddeall a dehongli cymhlethdod y wybodaeth yn llawn, a all fod yn breifat. Byddai mynd i'r afael â'r her hon yn ei gwneud yn ofynnol i'r sector iechyd ddarparu dehonglwyr proffesiynol yn lle'r defnydd o blant. Bydd hyn yn lleihau anawsterau cleifion nad ydynt yn siarad Saesneg ac yn diogelu plant ifanc.

5. Dylai'r Pwyllgor ystyried pa gamau pellach y gall Llywodraeth Cymru ac eraill eu cymryd i gynyddu mynediad at **sgiliau digidol**. Mae hon yn un agwedd nad yw'n cael ei dangos yn glir

yn y Cynllun Gweithredu. Bydd statws cynhwysiant digidol yn ddangosydd cenedlaethol newydd a fesurir gan Lywodraeth Cymru.

- Yn ôl [Adroddiad Tueddiadau'r Dyfodol Llywodraeth Cymru](#), mae'r pandemig wedi amlygu sut mae allgáu digidol yn effeithio'n anghymesur ar rai grwpiau mewn cymdeithas, gan gynnwys pobl hŷn, pobl o gymunedau Du, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig a thrigolion tai cymdeithasol. Mae wedi datgelu rhaniad digidol mawr yng Nghymru ac wedi amlygu'r effaith sylweddol y gall allgáu digidol ei chael ar fywydau llawer o bobl.

- Un o'r meysydd ffocws a amlygwyd yn yr [adroddiad cynnydd ar gynhwysiant digidol](#): tuag at Gymru sy'n hyderus yn ddigidol yw, "*Byddwn yn gwella ein dealltwriaeth o oblygiadau allgáu digidol i gymunedau Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig.*"

6. Dylai'r Pwyllgor ystyried sut mae **tueddiadau hirdymor** sy'n ymwneud ag anghydraddoldeb hiliol yn effeithio ar dueddiadau mega hirdymor eraill ac yn cael eu heffeithio ganddynt. Er enghraifft, mae Adroddiad Tueddiadau'r Dyfodol Llywodraeth Cymru yn dweud wrthym:

- Mae pobl o leiafrifoedd ethnig hefyd yn fwy tebygol o fyw mewn tldi incwm cymharol yng Nghymru.
- Mae tueddiadau hirdymor eraill fel Newid Hinsawdd, Iechyd, Newid Cymdeithasol, Datblygiad Technolegol ac ati yn debygol o waethygu'r anghydraddoldebau presennol os na chymerir camau i atal hyn.

Fel y soniwyd uchod, mae adroddiad fy swyddfa, Anghydraddoldeb mewn Cymru'r Dyfodol, yn rhoi rhywfaint o fyfyrion pellach. Gallwch ddod o hyd i'r adroddiad [yma](#), a'r prosiect dilynol, yn benodol ar Gymunedau a Newid Hinsawdd [yma](#).

7. Mae **recruiwio** yn nodwedd allweddol yng Nghynllun Gweithredu Gwrth-hiliaeth Cymru. Dylai'r Pwyllgor ystyried pa gynnydd sydd wedi'i wneud yn benodol mewn perthynas â chamau gweithredu yn y maes hwn. Yn Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020 mae'n nodi y dylai cyrff cyhoeddus a Llywodraeth Cymru "Gosod targedau heriol ar gyfer recruiwio menywod, cymunedau Du, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig a phobl anabl ar draws y sector cyhoeddus."

8. Byddai **cyngor ac arweiniad** i gyrff cyhoeddus ar sut y gallant integreiddio gwrth-hiliaeth yn eu strategaethau a'u hamcanion llesiant yn helpu i godi uchelgeisiau ac felly eu gweithgarwch ar y materion hyn. Fel y dywedwyd, rydym yn gwybod bod pocedi o

weithgarwch da ledled Cymru, ond nid yw'r lefel y mae cyrff cyhoeddus yn blaenoriaethu'r mater hwn yn gyson.

Rwy'n gobeithio y bydd y wybodaeth hon yn ddefnyddiol i chi wrth lywio'ch ymholiad. Rhowch wybod i mi os oes angen rhagor o wybodaeth arnoch.

Yr eiddoch yn gywir,

Derek Walker

Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru